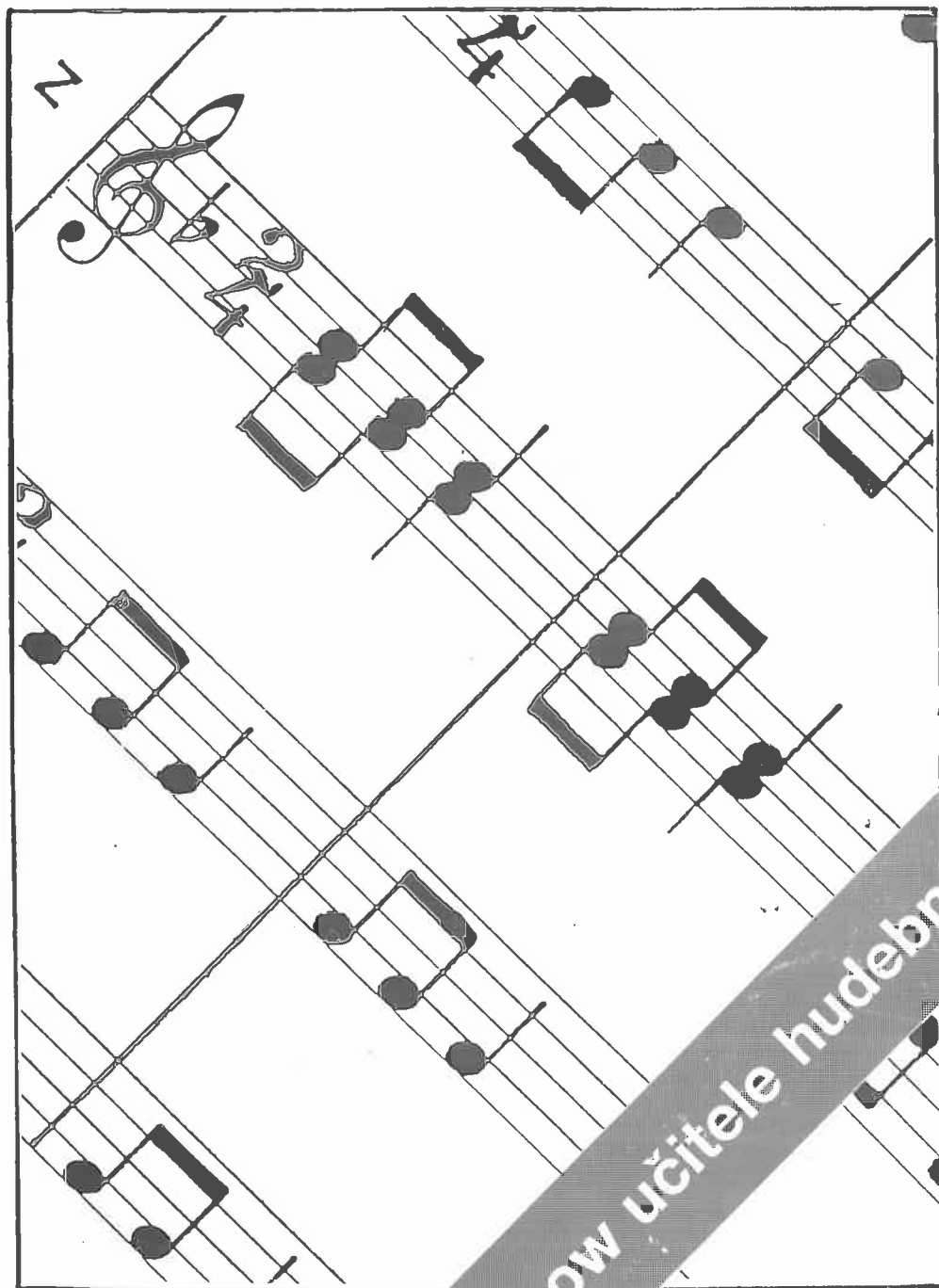

Ladislav Daniel

M E T O D I K A

hudební výchovy

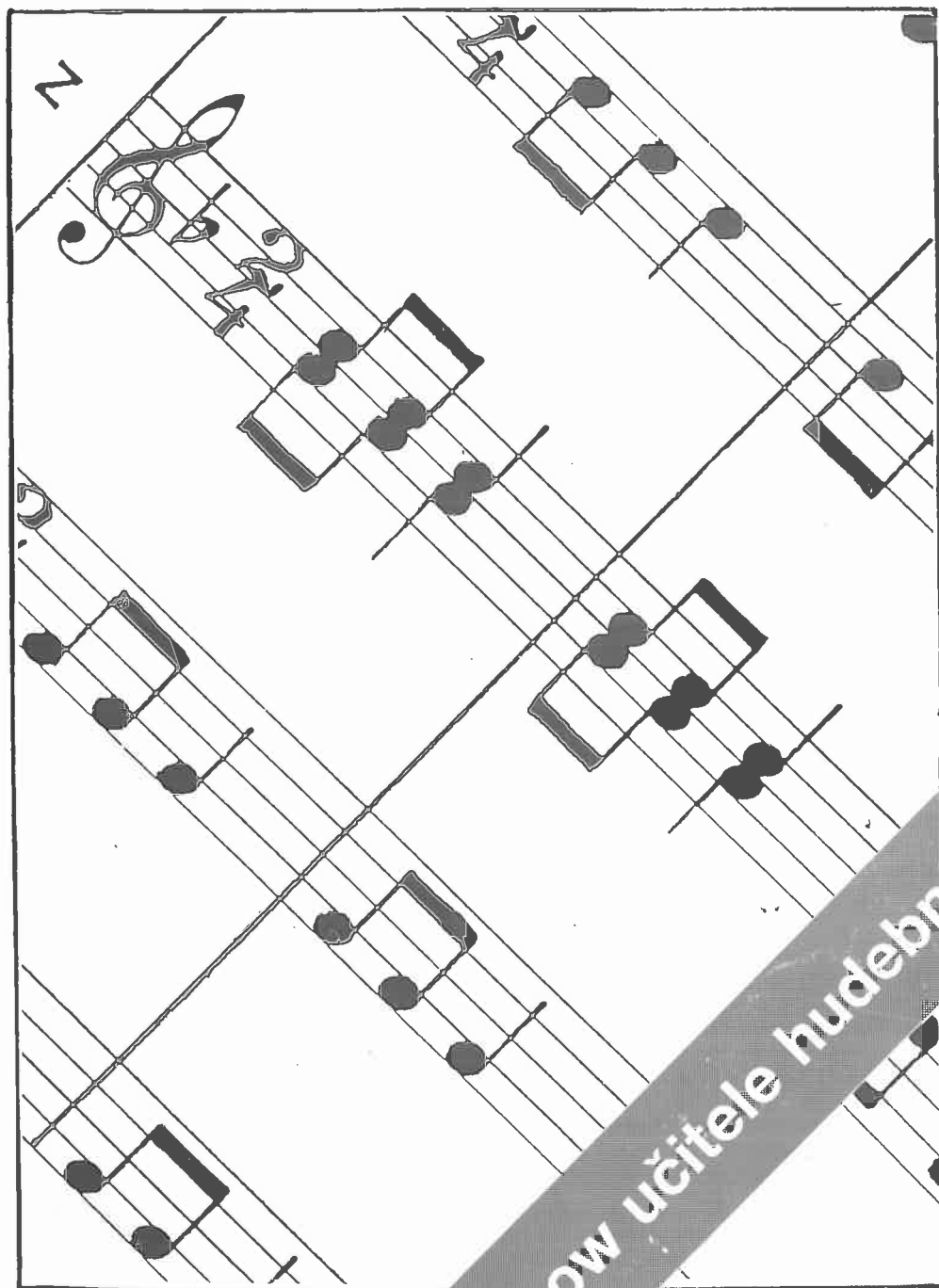

know how učitele hudební výchovy

Ladislav Daniel

M E T O D I K A

hudební výchovy

know how učitele hudební výchovy

Úvodem

I když hudební zdatnost učitele Hv je nezbytná, pro kvalitu jeho práce jsou rozhodující jeho kvality metodické. Ze svého okolí známe mnoho výborných muzikantů, jejichž školní výsledky jsou chabé a naopak průměrně muzikální učitelé dokonale metodicky poučení dosahují vynikajících výsledků. Nesporně nejlepší je učitel zdatný i odborně i metodicky.

Metodiku chápeme jako skutečné učitelovo know-how, tedy na vědeckém základě získané zkušenosti, jak nejlépe v Hv postupovat, aby výsledek byl při nejmenší námaze učitele i žáků co nejlepší. A toto právě tato kniha obsahuje. Vznikala po celý život autora, který si předsevzal dostat naši hudební výchovu na úroveň odpovídající světovým trendům, našim tradicím a možnostem. Obsahuje skutečně vše, co nového se osvědčilo u nás i ve světě a tam, kde metody chyběly, vypracoval autor metody vlastní. Každá z hudebně výchovných disciplín tu má popsánu efektivní a pro žáky atraktivní metodu. Největší zkušenosti získal autor na škole s rozšířenou Hv, kterou před čtvrtstoletím založil a dodnes metodicky vede. Kromě tříd A se třemi hodinami Hv týdně tu jsou i třídy B s jednou hodinou Hv. Metody práce jsou shodné, pouze učivo je radikálně redukováno. Řídíme se zásadou, že v Hv neplatí: "Čím více naučíš, tím lépe," nýbrž naopak: "Čím lépe naučíš, tím je to více." Tím se nám daří dosahovat stejně kvalitních výsledků i v jedné hodině Hv týdně, ovšem s menším rozsahem učiva. Pro tyto třídy jsme vypracovali osnovy, podrobné a přehledné plány učiva pro všechny ročníky ZŠ a nyní pracujeme na učebnicích.

Jaká by tedy měla být Hv na ZŠ? Dá se to shrnout do následujících čtyř požadavků:

1. Naučit žáky krásně zpívat, aby jim zpěv přinášel silné estetické zážitky. Tomu slouží systematický hlasový výcvik na základě hlavového tónu.
2. Maximálně rozvinout hudební schopnosti žáků. To se děje výcvikem intonačním, rytmickým a improvizací.
3. Dát dětem radost ze zpěvu a hudby, aby se na hodiny Hv těšily. K tomu slouží hra na hudební nástroje (Orff, zobcová flétna, keyboardy) a pohyb s hudbou.
4. Poslechem hudby vychovávat kulturního posluchače hudby všech forem, žánrů a období.

Z toho se dá usoudit, co musí hudební výchova obsahovat. A rozdělíme-li to úměrně věkovým možnostem do jednotlivých ročníků, máme jasnou představu, jak by měla hudební výchova vypadat. Učitel, který chápe důležitost Hv, hudebně je připraven a chce dát dětem i sobě radost z hudby, najde v jednotlivých kapitolách vše další k tomu, aby uměl učinit Hv nejpřitažlivějším předmětem.

Nepochybujeme o tom, že se mu bude práce dobře dařit.

L. D.

Základní pojmy z hudební psychologie

Jako v obecné pedagogice, neobejdeme se ani v metodice hudební výchovy bez znalosti základních pojmů psychologických. V hudební psychologii jsou to zvláště pojmy jako *hudebnost*, *hudební nadání*, *vlohy*, *schopnosti*, *hudební sluch* ap. Tyto pojmy jsou neodborníky často nesprávně chápány nebo zaměňovány. Navíc je v tomto oboru rozšířeno mnoho nesprávných názorů, které pak učitelé hudební výchovy značně ztěžují práci.

Jeden z nejzákladnějších poznatků, k němuž se hudební psychologie dopracovala, by se dal vyjádřit asi takto: *Člověk se rodí s určitými vlohami, na jejichž základě si pak hudebními činnostmi rozvíjí hudební schopnosti.*

Pod pojmem *vloha* si musíme představit určité fyziologické a psychologické danosti každého jedince, které předznamenávají *možnosti jeho psychického rozvoje*. Je to, obrazně řečeno, jakýsi program, v němž jsou předem dány hranice možného rozvoje schopností každého člověka. Přitom je třeba si uvědomit, že tyto hranice nejsou nikterak úzké. Žádný člověk nestačí za život rozvinout všechny schopnosti, které by mu jeho vlohyvový základ umožňoval, protože k životu mu stačí pouze jejich malý zlomek. *Souhrn vloh* potřebných pro úspěšnou činnost v některém oboru umělecké nebo vědecké činnosti nazýváme *nadání*. Vysoký stupeň nadání označujeme jako *talent* a ještě daleko vyšší pak nazýváme *geniálností*.

Nesmíme si myslet, že každé schopnosti odpovídá určitá vloha. Vloha je mnohoznačná a plastická. Dá se rozvíjet mnoha směry a může být základem rozvoje různých schopností. U někoho se umělecká vloha rozvine v hudební schopnosti, u jiného (nebo za jiných okolností) např. v herecké, básnické nebo jiné. Tato plasticita vloh zároveň znamená, že vlohy jsou pouze jednou podmínkou pro vznik schopností a samy o sobě ještě nijak neurčují ani velikost ani konečnou kvalitu schopností. Zvláště v případech průměrných schopností mívají jiné podmínky, jako sklony, zájmy, píle, vytrvalost a v neposlední řadě prostředí, v němž jedinec vyrůstá, často větší význam než vlohy, které obvykle dostačují. Samozřejmě, že pro vysokou úroveň schopností je třeba předpokládat i vysokou úroveň vloh.

Vloha sama o sobě, jako anatomicko fyziologický jev, ani nadání jako souhrn vloh se nedají změřit. Dá se na ně pouze nepřímo usuzovat ze sklonů k určité činnosti, a to ještě ne zcela spolehlivě. Teprve až se osvojováním vědomostí a vytvářením dovedností a návyků, tedy hudebními činnostmi vytvoří na základě vloh určité schopnosti, můžeme zpětně na jejich velikost a kvalitu usuzovat. Kritériem bude jednak poměrná snadnost, s jakou si člověk osvojuje dovednosti, jednak konečné výsledky jeho práce. Máme-li např. dva žáky o přibližně stejných schopnostech, z nichž první věnoval hudebním činnostem mnohem více času než druhý, musíme u druhého předpokládat větší vlohu.

Všimněme si nyní druhého pojmu z naší základní poučky, jímž jsou *hudební činnosti*. Hudbou se můžeme zabývat trojím způsobem: 1) *poslechem* (receptce), 2) *reprodukcí* a 3) *tvorbou*.

Hudbu kolem sebe slyší každý člověk, avšak pouhým *poslechem* se nikdo hudebníkem nestane. Poslech hudby má však velký význam stimulační. Přivádí nás k hudbě, a to nejen k poslechu, ale i k aktivnímu provozování. Navíc poslechem hudby si již od raného dětství osvojujeme základní intonace své hudební kultury a získáváme k nim určitý citový vztah. Proto je třeba, aby se dětem v předškolním a hlavně školním věku dostalo dostatek hudby v celé její rozmanitosti a aby se zafixoval určitý kánon známých písní a skladeb, na nichž pak bude vybudován hudební svět každého jedince.

Reprodukce zpěvem nebo hrou na hudební nástroje, ve výjimečném případě též dirigováním, tedy aktivním provozování hudby, má pro rozvoj hudebních schopností daleko největší význam. Zvláště *zpěv* z not a sluchová analýza je ve školské hudební výchově hlavním a prakticky *jediným účinným prostředkem rozvíjení hudebních schopností*. Proto velmi chybí každý učitel, který se domnívá, že na intonaci a rytmus nemá pro jiné činnosti čas. Odsuzuje se tím k těžké práci s hudebně málo rozvinutými žáky a přesto bude mít z této námahy nevalné výsledky. Ani *hra na nástroj* tuto činnost nenahradí, zvláště je-li vyučována nesprávnými metodami s hlavním zaměřením na prstové dovednosti. Z toho vyplývá důležitost předmětu hudební nauky na ZUŠ a jeho správné zaměření a náplň. Není přehnané tvrzení, že předmět hudební nauka na ZUŠ má rozhodující význam pro vyučovací výsledky na těchto školách.

Třetí hudební činnost, vlastní *tvorba* (produkce) se může dít dvěma způsoby: 1. *improvizací*, kdy vymyšlené hudební představy zpěvem nebo hrou na nástroj pouze realizujeme a nezaznamenáváme nebo 2. *kompozicí*, která navíc předpokládá jejich utřídění a uchování, většinou zápisem včetně dodatečného